

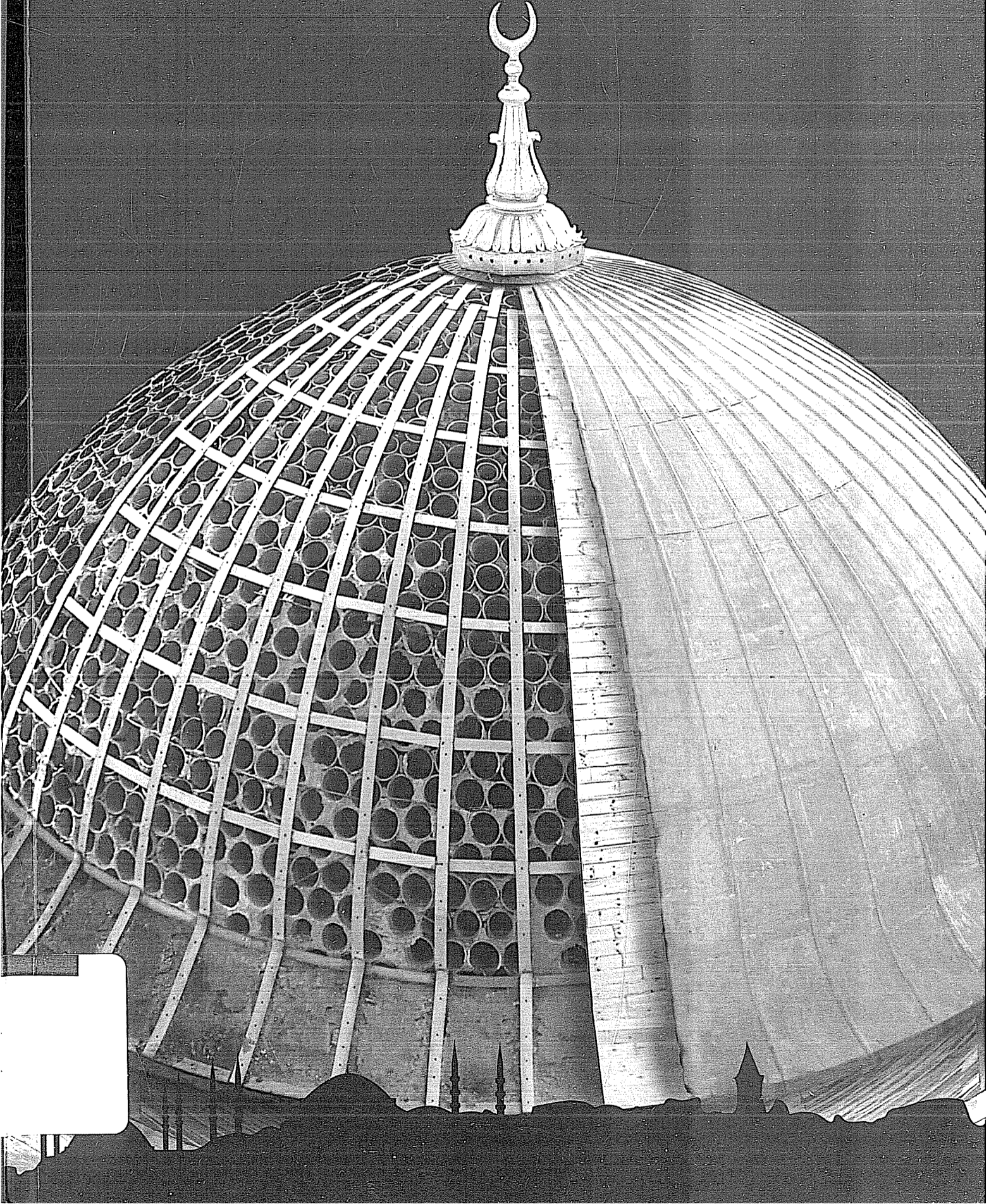
restorasyon

ISSN: 2146-3166

Restorasyon | Konservasyon | Arkeoloji | Sanat Tarihi | Yıl: 2014 Sayı: 8

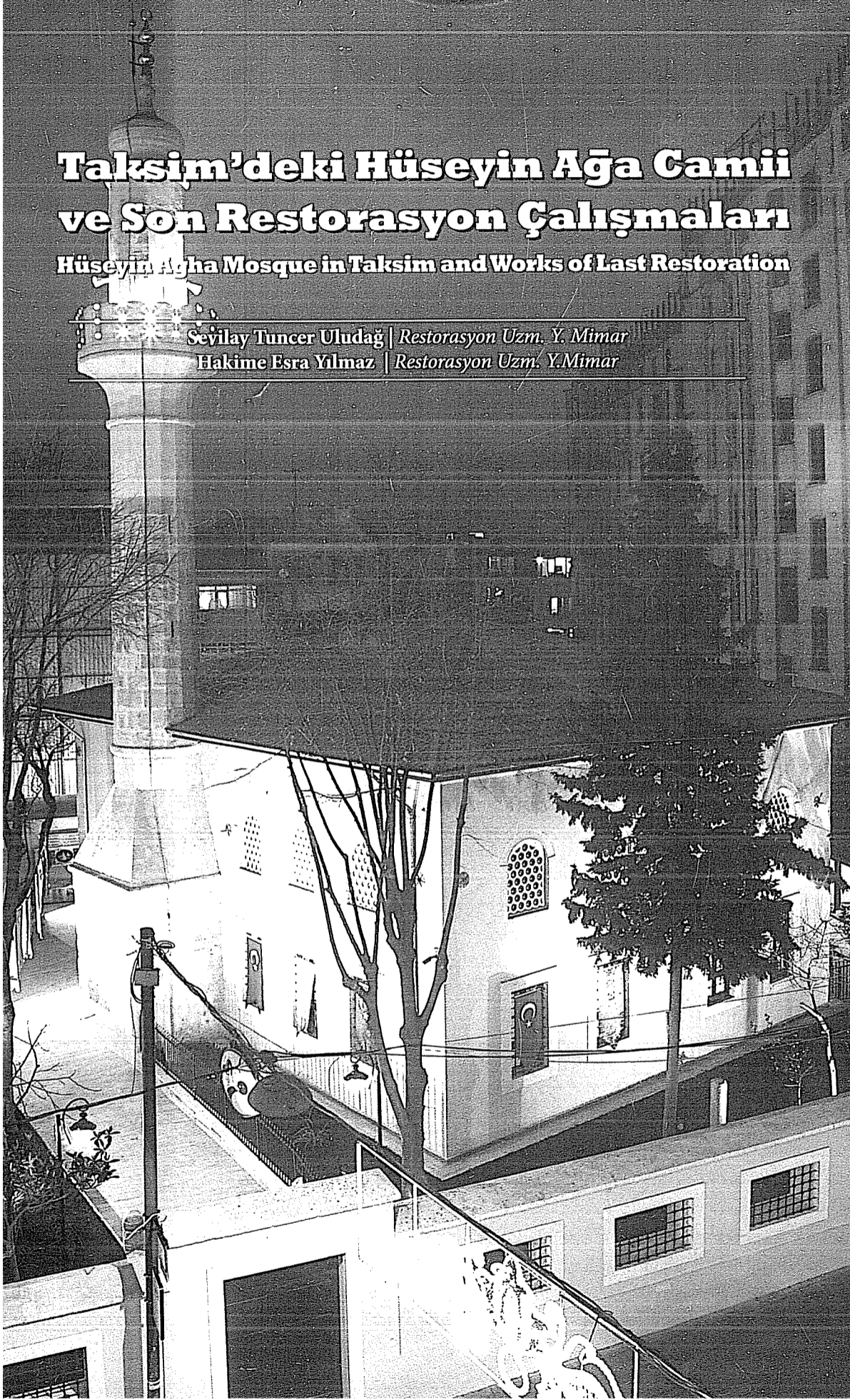
YILLIĞI

Taksim'deki Hüseyin Ağa Camii ve Son Restorasyon Çalışmaları

Hüseyin Ağa Mosque in Taksim and Works of Last Restoration

Sevilay Tuncer Uludağ | Restorasyon Uzm. Y. Mimar
Hakime Esra Yılmaz | Restorasyon Uzm. Y. Mimar

İstiklal Caddesi üzerinde bulunan Hüseyin Ağa Camii, Sakızağacı ve Maliyeci sokaklarının köşesinde konumlanmıştır. 1594'te Şeyhülharem Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmış ve 1834'te Sultan II. Mahmut tarafından tamir ettirilmiştir. Hüseyin Ağa Camii'nin restorasyon projesi bilimsel çalışmalar doğrultusunda hazırlanmıştır. Elde edilen verilere göre yapıya ait 3 dönem belirlenmiştir; ancak en kapsamlı bilgiler 19. yüzyıl olan 2. döneme ve 1939 yılı sonrası olan 3. döneme aittir. Yapının restorasyon uygulaması Vakıflar İstanbul 1.Bölge Müdürlüğü ve Bilimsel Kurul'un kontrollüğünde, Koruma Kurulu'nun onayladığı proje doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hüseyin Ağa, Restorasyon, Cami.

Hüseyin Ağa Mosque is located on İstiklal Street, Beyoğlu, at the corner of Sakızağacı and Maliyeci streets. It was constructed by Şeyhülharem Hüseyin Ağa in 1594 and repaired by the Sultan Mahmud in 1834. The restoration project of Hüseyin Ağa Mosque was prepared in the light of scientific researches. According to the data, 3 periods of the building were determined but the most detailed information involves the second period (19th century) and the third one (after 1939). The application was conducted under the control of İstanbul Regional Directorate for Foundations and the science committee in accordance with the restoration project approved by the preservation board.

Key Words: Hüseyin Ağa, Restoration, Mosque.

GİRİŞ

Sakız Ağacı Caddesi ile İstiklal Caddesinin kesiştiği köşede bulunan yapı, İstanbul'un kalbi İstiklal Caddesi üzerindeki en önemli tarihi miraslarımızdan biridir. Caminin batısı Sakızağacı Caddesi'ne, kuzeyi Maliyeci Sokağı'na bakmaktadır. H. 1003/M. 1594 yılında Galatasaray Ağası Şeyhülharem Hüseyin Ağa tarafından yaptırılmıştır. II. Mahmut 1834 yılında camiyi tamir ettirmiştir.

1. PROJE ÇALIŞMALARI

Yapıda uygulama çalışmalarına başlanmadan evvel öncelikle mevcut durumunun tespiti gerekmektedir. Bu nedenle restorasyon müdahalelerini anlatmaya geçmeden önce yapı ve çevre tanımını vermek gerekmektedir.

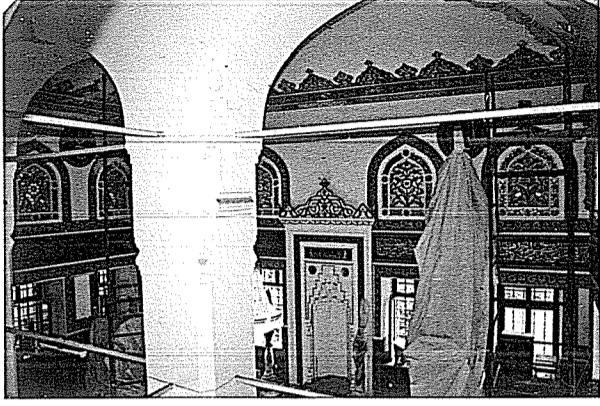
Doğudan Rumeli Han'a bitişik olan cami avlusunun etrafı çevre duvarlarıyla kuşatılmıştır. Bu duvarların İstiklal Caddesine bakan yüzünde demir parmaklıklı ve tel örgülü pencere açıklıkları ve bir de kapı yer alır. Maliye Sokağı'na bakan ana kapıdan avluya girilir.

Dört basamakla çıkılan kâgir son cemaat yerinden bir kapı vasıtasıyla harime geçilir (Fotoğraf 1). Girişte, fevkani mahfilin tam altında kalan iki bölüm, sağ ve solda ahşap korkuluklarla ayrılmıştır (Fotoğraf 3.4). Harim, mahfilin

altında kalan giriş bölümüne göre biraz yükseltilmiştir. İki basık paye, kuzeybatıdan bir merdivenle çıkılan fevkani mahfilin taşır. Payelerle mahfilin birleştiği yeri mukarnaslı konsollar destekler.

Harim bölümü 4 adet sütun ile 3 bölüme ayrılmıştır. Girişteki 1. bölüm diye adlandıracağımız kısmın güneyindeki sütunlar, yukarıda da açıklandığı gibi kadınlar mahfilini taşır. 2. bölüm ise, 2 sütun sırası arasında kalan harim ana mekânına geçişi sağlayan kısımdır. Bu bölümden sonra ana mekân girilir. Sakıflı camide kubbe bulunmadığından, büyük bir mekân tasarlanmasından dolayı üst örtüyü taşıtırmak amaçlı olarak harimin üst örtüsünün ayrı olarak üç mekâna ayrıldığını söylemek hatalı olmayacaktır.

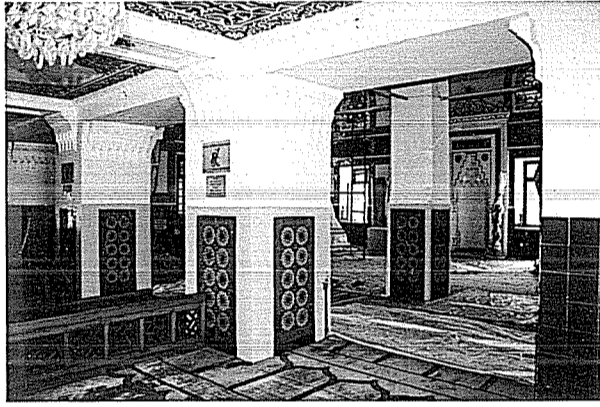
Kadınlar mahfiline, son cemaatten girilen kapının sağında kalan merdiven vasıtasıyla ulaşılır. Mahfil, harim içindeki ilk kolon aksına kadar gider. Harim üst örtüsü çapraz tonoz olup, tonoz kuzey yönündeki iki adet kolona oturtulmuştur. Harime bakan ilk sıra kolon ile arka sıradaki kolon aksı arasında kalan dikdörtgen formlu mekânda çapraz tonoz ile geçilmiştir. Mahfilin tavanı betonarme olup, sıvalıdır. Harim üst örtüsü tuğla olup özgündür, ancak; mihrap tavanı geç dönemde betonarme olarak yenilenmiştir (Fotoğraf 2).

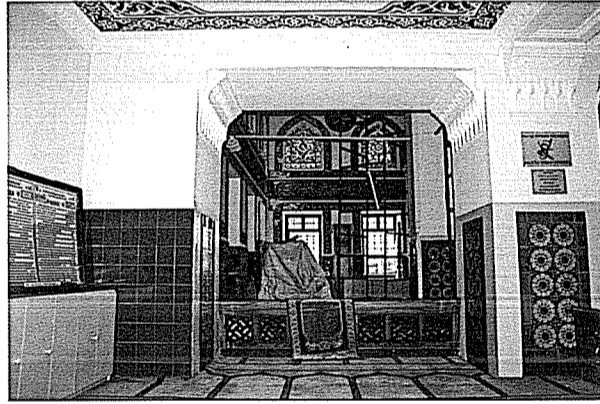
Fotograf 1. Kadımlar mahfilinden harim.

Fotograf 2. Harimden kadımlar mahfiline bakış.

Fotograf 3. Harime bakış.

Fotograf 4. Harime giriş bölümü.

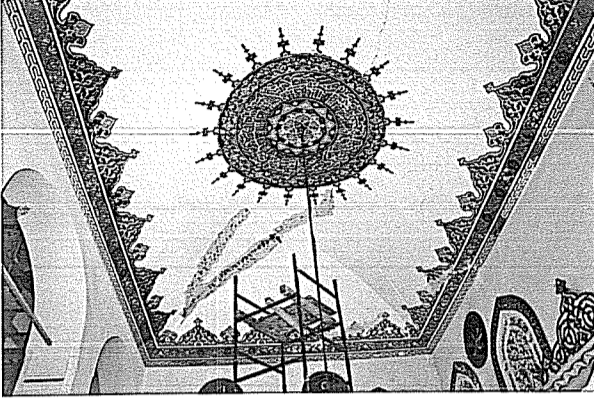

Fotograf 5. Harim doğu duvarı.

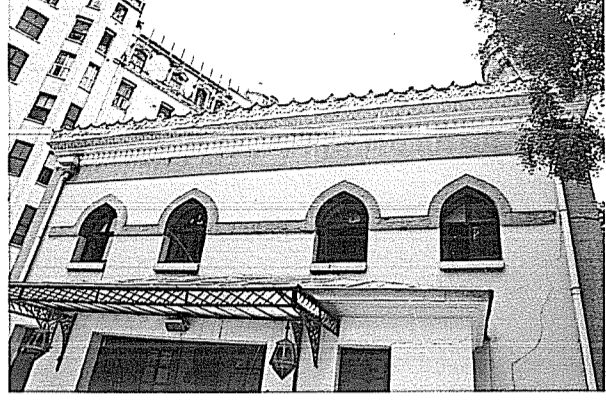
Caminin kuzeybatısındaki kesme taş minarenin dikdörtgen kesitli kaidesinden petek kısmına prizmatik üçgenlerle geçilmiştir. Silindirik gövdeli ve şerefe korkulukları kesme taş olan minare, ahşap üzerine kurşun kaplı bir külah ile örtülmüştür.

Cephe Özellikleri: Yapının tüm kenarları taraklı mozaikle çerçeve içine alınmıştır (Fotograf 8,9). Cami, üstte sivri kemerli, dıştan revzenle kaplı, içerden stilize çiçek motifli, renkli cam pencerelerle; altta ise, dikdörtgen kesitli ve demir parmaklıklı iki sıra pencereyle aydınlanmıştır (Fotograf 9,10). Yapıyı saçak hizasında dolaşan palmet firizin hemen altında bir üçgenler kuşağı yer alır (Fotograf 10,11). Dışarıdan çokgen bir çıkma yapan mihrabın hemen arkasında, içinde banisi medfun olan küçük bir hazire bulunmaktadır.

Yapı İçindeki Bezeme Özellikleri: Mahfilin altı kalem işi ile bezenmiştir. Enine dikdörtgen harim, kenarları pahlanmış iki paye ile üçe ayrılmıştır. Payeler, zeminden belirli bir yüksekliğe kadar on iki köşeli yıldızlardan oluşan

Fotoğraf 6. Harim tavanı.

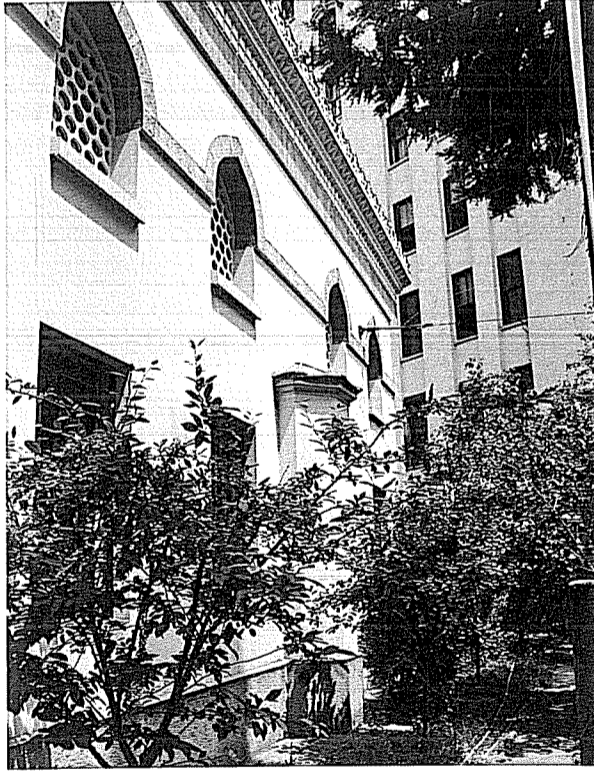
Fotoğraf 7. Kuzey cephesi.

Fotoğraf 8. Kuzey cephesi.

Fotoğraf 9. Batı cephesi

Fotoğraf 10. Güney Cephesi.

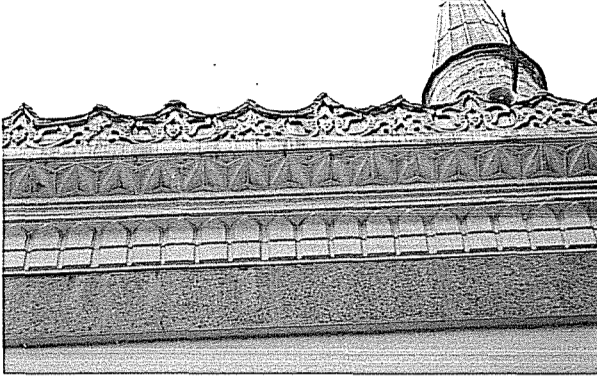
geometrik süslemeyle kaplıdır. Tavan, klasik üslupta kalem işi ile bezelidir (Fotoğraf 6). Mahfil seviyesinden başlayan siyah üzerine altın yıldızlı yazı kuşağı, iki koldan mihrabın tepeliğine kadar devam eder. Duvarlar, zeminden itibaren pencerelerin ortasına kadar mavi, yeşil fayanslarla kaplıdır.

Caminin içi, klasik motifler kullanılarak Kütahya çinileriyle, pencereler ise kalem işiyle süslenmiştir (Fotoğraf 5).

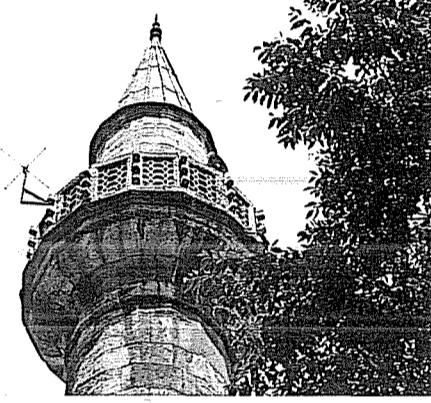
Avlusunda, aralarında ajurlu mermer şebekeler ve içbükey çeşme aynaları olan, sivri kemerli sütunların oluşturduğu çokgen planlı bir şadırvan bulunur. Şadırvan Mimar Sinan'ın eseridir. Bugün yerinde olmayan, fakat Mimar Sinan'ın tezkiyelerinde adı geçen Kasımpaşa'daki camiden getirilmiştir. Fıskiyesi ise Olukubayır Tekkesinden alınmıştır.

1.1. Restitüsyon Projesi

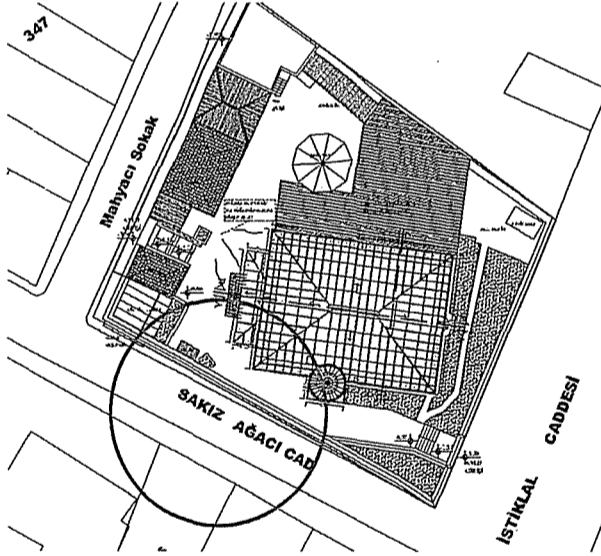
Günümüze ulaşmaya kadar özgün halini kaybeden yapının, araştırmalar doğrultusunda tespit edilen üç farklı dönemi vardır. Caminin ilk yapımının **16. Yüzyıl (I. Dönem)** olduğu bilinmektedir (Okçuoğlu 1993). Fakat yapının I.

Fotoğraf 11. Saçakta dönen motif.

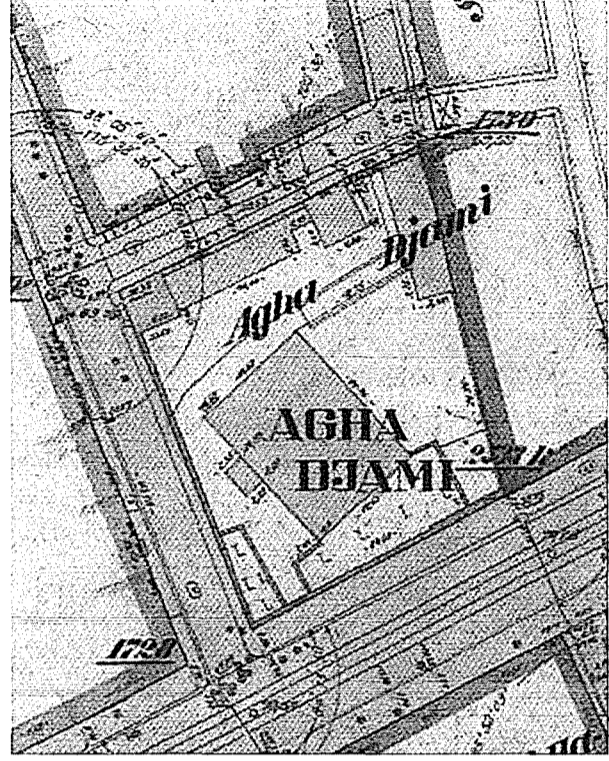
Fotoğraf 12. Minare şerefesi.

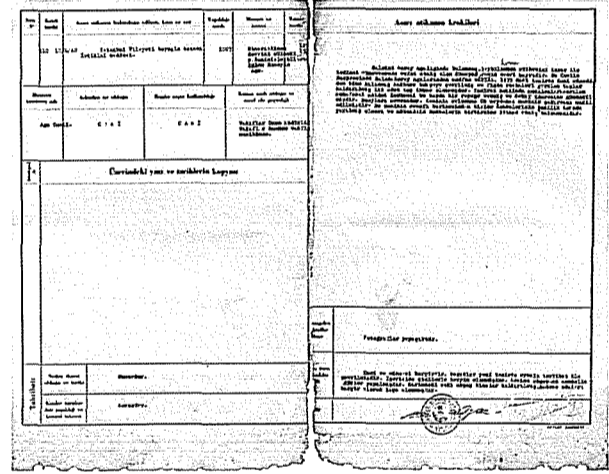
Şekil 1. Günümüzdeki Vaziyet Planı (Proje Müellifi: ES Yapı).

dönemine ait yeterli belge bulunamadığından, I. Dönem restitüsyon projesi hazırlanamamıştır. Yapının bilinen II. Dönemi, 1834 yılında Sultan Mahmud tarafından tamir ettirilmiş halidir. II. Dönemine ait encümen arşivlerinden fotoğraf ve yazılı belgeler bulunmuş ve bu belgeler doğrultusunda II. Dönem restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Ayrıca Alman Mavisi haritalarında (Belge 1) cami ve meşrutaların kontur gabarileri, ölçüleriyle beraber tespit edilmiştir.

Yapının, tarihi tam olarak bilinmeyen bir yangın geçirdiği, yangından sonra uzun müddet bakımsız kaldığı ve 1939 yılında Vakıflar tarafından ihata duvarları ile

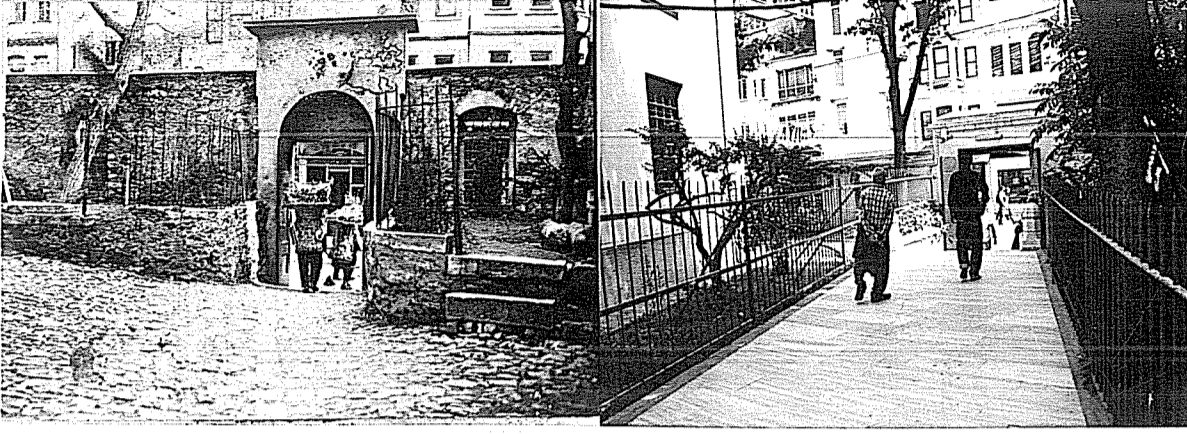
Belge 1. Alman Mavisi Haritası (19.13.1914).

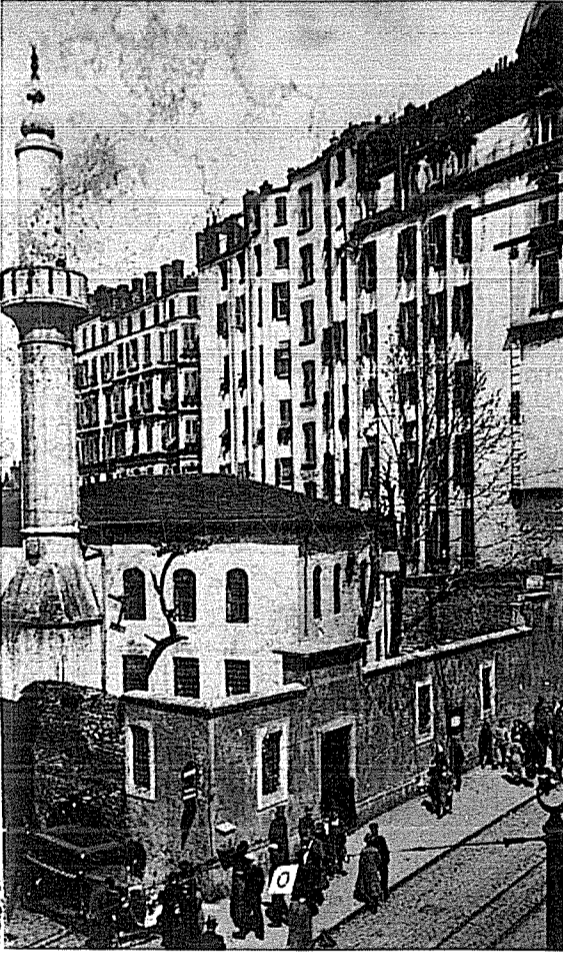
Belge 2. Sayfa 1 ve 2 (Encümen Arşivlerinden Alınmıştır).

yeniden onarıldığı bilinmektedir. İstanbul Ansiklopedisinde 1939 yılında yapılan tamirden bahsedilmese de bu tamirin ardından yapının günümüze ulaşan hali tarif edilmektedir (Okçuoğlu 1993). Encümen arşiv kayıtlarında da 1939 yılında yapılan tadilatın bahsetmektedir (Belge 2). Tadilatın sonraki yapının durumu III. Dönem olarak adlandırılmıştır.

Yapının II. Ve III. Dönemi arasında tipolojik farklar oldukça fazladır. II. Dönemdeki yapı elemanları III. Dönem yapı elemanlarına oranla daha sade ve süsten uzaktır. III. Dönemde yapının iç mekânlarına çiniler, kalem işleri, kolon bitişlerinde mukarnaslar eklenmiş, aynı zamanda döşemeler kısmen de olsa betonarmeye dönüştürülmüştür (Belge 2). Plan düzleminde son cemaat mahalli eklenmiştir (Belge 1).

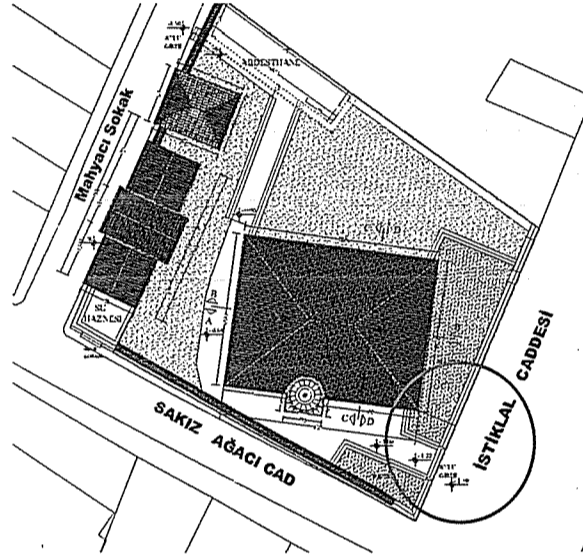
Fotoğraf/Belge 4. Avlu iç görünüşü. Mevcut avlu ve merdiven sahanlığı (istiklal caddesi girişi).

Fotoğraf/Belge 3. Yapının güney ve batı cephe görünüşü (Encümen Arşivlerinden alınmıştır, tarih bilinmemektedir).

Cephede ise pencere açıklıkları ve söve biçimleri değiştirilmiş, saçaklara bezemeler eklenmiş, çatı örtüsü kurşuna dönüştürülmüştür. Minarenin form ve ölçüleri tamamen değiştirilmiştir (Belge 3).

Caminin geçirdiği dönemler arası farklar, belgeler ve günümüzdeki durum karşılaştırıldığında oldukça açık bir biçimde gözlenmektedir. Çamiye ait müstemilat binaları da günümüzdekilerden oldukça farklıdır. Bu farklar dönemlerin daha ayrıntılı anlatıldığı ileriki bölümlerden incelenebilir.

Şekil 2. II. Dönem Öneri Vaziyet Planı (Proje Müellifi: ES Yapı).

1.1.1. I. Dönem Restitüsyonu

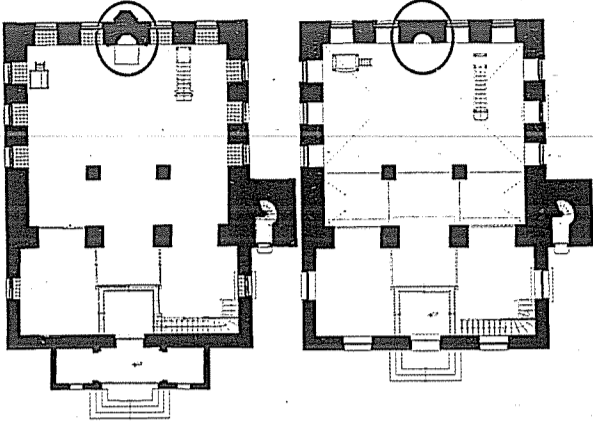
Yapının ilk dönem olan 16. Yüzyıla ait yeterli miktarda belge bulunmamaktadır. İstanbul Ansiklopedisinde H.1003/M.1594 yılında Galatasaray Ağası Şeyhülharem Hüseyin Ağa tarafından yaptırıldığı ifade edilen caminin bu dönemine ait görsel veya yapı mimarisini anlatan yazılı bir kaynağa rastlanmamıştır (Okçuoğlu 1993). Tüm kaynaklarda 1834 yılında Sultan Mahmud tarafından yapılan tadilat ve 1934 yılında geçirdiği yangının ardından tadilatı ile geçirdiği esaslı değişim anlatılmaktadır. Belge bulunmadığından bir yanılmaya mahal vermemek adına I. Dönem restitüsyon projesinin hazırlanmasına karar verilmiştir.

1.1.2. II. Dönem Restitüsyonu

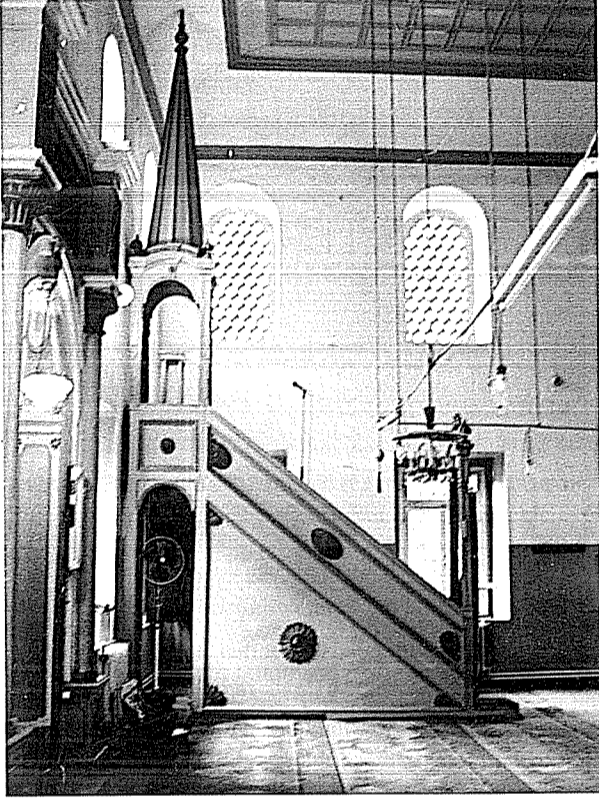
Yapının 1834 yılında Sultan Mahmud tarafından yaptırılan tadilat sonrası durumu II. Dönem restitüsyonu olarak adlandırılmaktadır. II Dönem restitüsyon kararlarını genel olarak incelerseniz;

Plan Açısından;

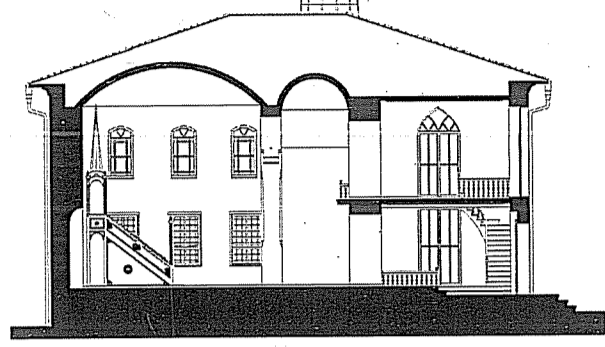
Alman mavilerinde olmayan son cemaat bölümü III. Dönemde eklendiği düşünüldüğünden, kaldırılmıştır.

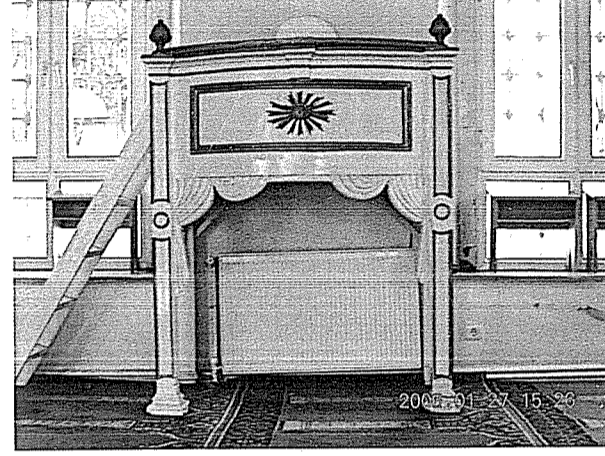
Şekil 3. Mevcut zemin kat planı ve II. Dönem zemin kat planı.

Fotoğraf/Belge 5. Üsküdar Defterdar Tahir Paşa Camii Minberi

Şekil 4. II. Dönem Restitüsyonu A.A Kesiti (Proje Mütellifi: ES Yapı).

Fotoğraf/Belge 6. Üsküdar Çiçekçi Camii.

Fotoğraf/Belge 7. İstiklal Caddesinden yapıya bakış (Tarihleri Bilinmemektedir).

İstiklal Caddesinden avluya giriş kapısı sahanlığının, Encümen Arşivlerindeki fotoğraftan hareketle oranlama yapıldığında mevcut avlu kotundan daha aşağıda olduğu anlaşılmaktadır (Belge 4). Bahçe duvarı, giriş kapısı ve avlu zemin hizası oranlaması sonucu günümüzde avlunun tesviye edilerek kapı önüne merdivenlerin eklendiği, fakat II. Dönem, avlusunda eşikten sonra bir rampanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Restitüsyon önerisinde basamaklar kaldırılarak, rampa kotları verilmiştir.

Harim iç plan düzeni mevcut durumu ile korunmuştur.

Mahfil katına çıkan merdiven, elde belge olmadığından aynı konumunda korunmuş, sadece ahşap olarak önerilmiştir (Şekil 3,4).

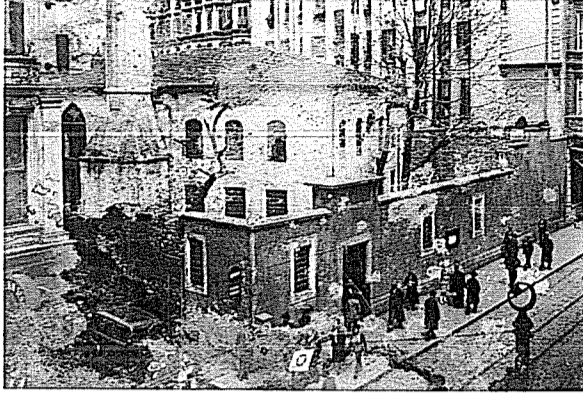
İç Mekân;

“Geçmişten Günümüze Beyoğlu” adlı kaynakta yazılmış olduğu gibi, cami içindeki tüm bezemeler yakın dönemde yapıldığından bunlar, II. Dönem restitüsyon önerisinde kaldırılmıştır (Çobanoğlu 2004).

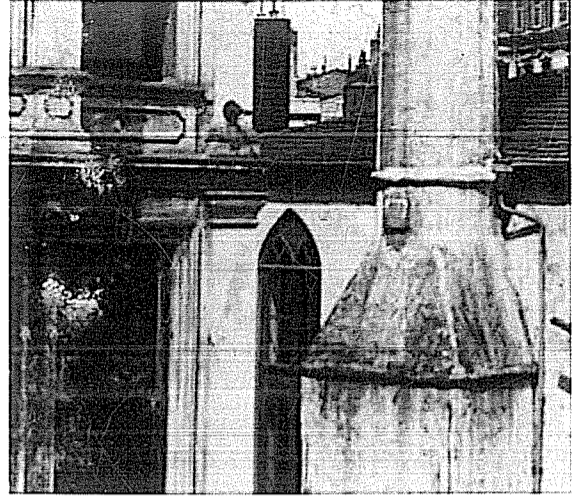
Minber ve vaiz kürsüleri özgün değildir. 19. yüzyıl camii olan Üsküdar Defterdar Camii ve Çiçekçi Camii'nden alınan detaylar doğrultusunda yeni bir öneri getirilmiştir.

Cephe Özellikleri;

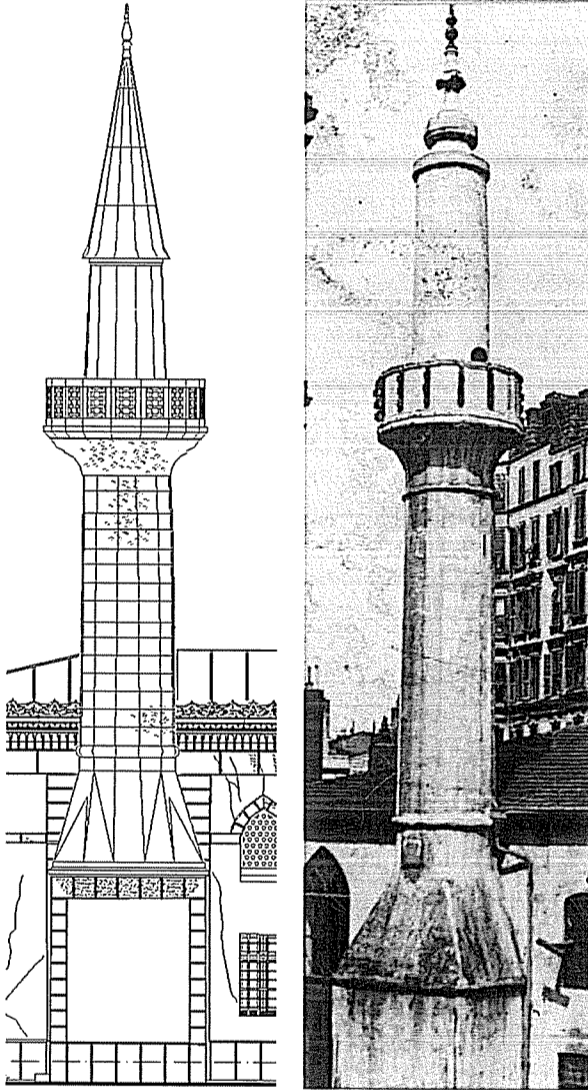
Encümen Arşivlerinden alınan fotoğraf ve Alman Mavileri haritalarında yapının güney cephesinde dışarıya taşan mihrabın aslında çıkma yapmadığı tespit edildiğinden, mihrap, duvar içine yerleştirilmiştir (Belge 1,7).

Fotoğraf/Belge 8. İstiklal Caddesinden yapıya bakış (Tarihleri Bilinmemektedir).

Fotoğraf/Belge 9. İstiklal Caddesinden Yapıya Bakış (Tarihleri Bilinmemektedir).

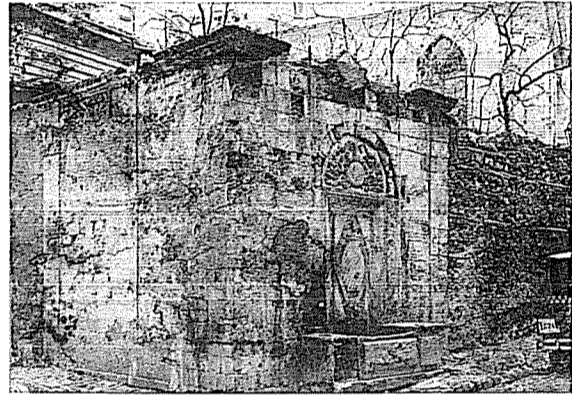

Şekil 5. Mevcut Minarenin Çizimi (Proje Müellifi: ES Yapı).

Belge 11. II. Dönem Minare fotoğrafı (Encümen Arşivlerinden Alınmıştır, tarih bilinmemektedir).

Belgelerde, cephe pencere formlarının daha sade olduğu görülür. Zemin kat pencereleri yine dikdörtgen formdadır; ancak, söve taşı görülmektedir. Sivri kemer ile geçilmiş olan tepe pencerelerinin formunun fotoğraflarda basık olduğu tespit edilmiş ve buna göre restitüe edilmiştir (Belge 7).

Encümen Arşivlerinden alınan fotoğraflar incelendiğinde, ön cephe pencereleri ve aynı mahale bakan yan cephe

Fotoğraf/Belge 10. Çeşme Tarafından Yapının Ön Cephesine Bakış (Tarihleri Bilinmemektedir).

pencerelerinin sivri kemerli ve her iki kat boyunca devam eden pencereler olduğu tespit edilmiştir (Belge 9,10).

Encümen arşivlerinden elde edilen fotoğrafta görüldüğü üzere mihrap üstündeki yuvarlak tepe penceresi mevcutta yoktur. Encümen arşivlerinden alınan fotoğraflardaki oranlara uygun olarak restitüsyon çizimlerine eklenmiştir. Belgelerde çatı kırma formda olup, saçaklıdır (Belge 3). Mevcut yapıda saçak olmayıp, çatı örtüsü, alaturka kiremittir.

Mevcut minare oranları ile eski belgelerdeki minare oranları örtüşmemektedir. Minare gövde uzunluğu, pabuç kısmı, külah formu farklıdır. Minare, eski fotoğraf belgelerine göre restitüe edilmiştir (Belge 11).

1.1.2.1. Meşruta ve Diğer Yapılar

Elde edilen belgelerden anlaşıldığı üzere avlu içinde ahşap bir müstemilat, yanında tek katlı kâgır yapı görülmektedir. Alman Mavilerinde (Belge 1) avlu içinde bu iki yapı dışında kuzey doğu yönünde abdestlik olarak düşündüğümüz bir yapı daha vardır. Elimizde, bu yapı ile ilgili belge olmadığından restitüe edilememiştir. Müstemilat olarak tanımladığımız tek katlı ahşap yapı (Belge 11) ile depo (Belge 12) olduğu düşünülen yapının görsel belgeleri olduğundan, restitüsyonu hazırlanmıştır (bkz. restitüsyon çizimleri).

Fotoğraf/Belge 11. Avlu içindeki kuzey bahçe duvarına yaslanan ahşap müstemilat yapısı (Encümen Arşivlerinden Alınmıştır, tarih bilinmemektedir).

Restitüsyonu yapılamayan yapının abdestlik ve tuvaletler olma olasılığı, müstemilat yapısında neden ıslak mekân olmadığını da açıklamaktadır.

Avlu ana girişi, istiklal caddesindeki giriş kabul edilmiştir. Bu cepheye bakan avlu duvarı ve pencere detayları da yine fotoğraf belgelerine dayalı olarak düzenlenmiştir.

Kuzey cephesindeki mevcut giriş, fotoğraf belgelerindeki depo girişidir. Fotoğrafta depo ile abdestlik olarak tanımladığımız yapılar arasında ikinci avlu giriş kapısı görülmektedir (Belge 12).

1.1.3. III. Dönem Restitüsyonu

Cami ve meşrutalar, tarihi tam olarak bilinmeyen bir yangında zarar gördükten sonra, 1934 yılında esaslı bir tadilat geçirmiştir. Ahşap meşrutaların yerlerine, kâgir depo binası ve abdestlik olduğu düşünülen yapılar yıkıldıktan sonra yenileri betonarme olarak yapılmıştır. Mahyacı Sokaktan avluya açılan ikinci giriş kapısının yeri değiştirilmiştir.

Minaresi neredeyse tamamen yenilenmiştir. Saçaklar, pencere açıklıkları ve doğramaları değiştirilmiştir.

Caminin çatısı, II. Dönemde kırma formda olup, alaturka kiremit iken III. Dönemde çatı formu saçaklarla orantılı olarak değiştirilmiş ve üst örtü kurşuna dönüştürülmüştür.

Cami iç ve dış tezyinatı değiştirilmiştir. Cami içine çini ve kalem işlerinin, mukarnaslı kolon bitiş detaylarının vs. eklendiği, encümen arşivindeki belgelerden de anlaşılmaktadır (Belge 2).

Caminin mihrabı, 1934 yılında yapılan tadilat sırasında yapı dışı duvar hizasından taşırılmıştır.

Avlu kotları yeniden düzenlenerek günümüze kadar bu haliyle ulaşmıştır. III. Dönem olarak andığımız 1934 sonrası, yapıların durumu rölöve çizimlerinde de detaylı bir biçimde işlenmiştir (bkz. rölöve çizimleri, III. Dönem restitüsyon).

1.2. Restorasyon Projesi

Yapı, günümüze ulaşmaya kadar birçok onarım görmüştür. Yapılan araştırmalar sonucunda, yukarıda da

Fotoğraf/Belge 12. Kuzey bahçe duvarı sokaktan görünüşü (Encümen Arşivlerinden Alınmıştır, tarih bilinmemektedir).

açıklandığı gibi yapının 3 farklı döneminin olduğu tespit edilmiştir.

Bunlar;

1. **Dönem;** Yapının ilk yapımı 16. Yüzyıl (I. Dönem) olduğu bilinmektedir (Okçuoğlu 1993). Fakat yapının I. dönemine ait yeterli belge bulunamadığından I. Dönem restitüsyon projesi hazırlanamamıştır.

2. **Dönem;** Yapının bilinen II. Dönemi, 1834 yılında Sultan Mahmud tarafından tamir ettirilmiş halidir. Yapının II. Dönemine ait encümen arşivlerinden fotoğraf ve yazılı belgeler bulunmuş ve bu belgeler doğrultusunda II. Dönem restitüsyon projesi hazırlanmıştır.

3. **Dönem;** Encümen arşiv kayıtlarında da 1939 yılında yapılan tadilattan bahsedilmektedir (bkz. restitüsyon projesi, Belge 2). Yapının bu durumu III. Dönem olarak adlandırılmıştır.

Elimizdeki bilgiler ışığında yapının günümüzdeki durumu 3. Dönem restitüsyon projesindeki halidir. Mevcut yapı restitüsyon raporunda sunulan encümen arşivlerinden alınmış eski belgeler ile örtüşmemektedir. Ayrıca yapının 1. Dönemi ile ilgili hiçbir belgeye ulaşamamıştır. Bu durumda elimizdeki en eski belgeler ışığında hazırlanmış olan 2. Dönem restitüsyon projesi yapının en doğru dönem analizini veren araştırması olmuştur. Bu nedenle restorasyon projesi 2. Dönem restitüsyon projesi doğrultusunda hazırlanmıştır.

Yapının mevcut durumunda, geçmiş dönemlere ait ve yeni oluşan çatlaklar vardı. Restorasyon projesinde öncelikle yapının taşıyıcı sisteminin sağlıklı bir duruma getirilmesi önem kazanmıştır. Bu nedenle İstanbul Teknik Üniversitesi Döner Sermaye İşletmeleri Yönetmeliği Uyarınca Mi.2011.159 No.lu Proje Kapsamında; İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden Prof. Dr. Feridun ÇILI ve Prof. Dr. Oğuz Cem ÇELİK tarafından yapının taşıyıcı sistem durumu ve çözümleri ile ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Bu çalışmanın sağlıklı yapılabilmesi için duvar ve tonozlardaki çatlakların hareketi izlenmiştir. Duvardaki çatlaklara lamlar, tonozdaki çatlaklara komparatörler yerleştirilmiştir.

28.04.2011 ile 26.08.2011 tarihleri arasında her hafta en az iki kere aynı gün ve aynı saatte çatlaklardaki durumu fotoğraflarla tespit edilerek, yerinde önceden hazırlanan grafik, tablosuna yerleştirilmiştir. Sonuç olarak, çatlakların izlendiği süreç içinde duvarlardaki çatlaklarda bir hareketliliğin olmadığı, tonozlardaki çatlakların genişliklerinde belli bir açılma ve kapanma sürecinden sonra sabitlenme olduğu görülmüştür. Bu tespitler doğrultusunda taşıyıcı sistem raporu hazırlanmış ve çatlaklara yapılacak müdahale yöntemleri belirlenmiştir¹.

Taşıyıcı sistemler raporunda da belirtildiği üzere yapının statik açıdan güçlendirilmesinde yapılacak ilk uygulama, çatlak onarımı olmuştur. Bu amaçla öncelikle tüm çatlakların iki yanındaki sıvalar 15' er cm. açılacak, raspa işleminden sonra çatlak içleri su veya hava jeti ile temizlenecekti. Daha sonra ise uygulanacak çatlak onarım müdahalesi şu şekilde gerçekleşecekti;

1. Tüm kılcal ve genişliği 8 mm.' den az olan yapısal çatlaklar, duvarın özgün harcının özelliklerini taşıyan yapma ya da hazır bir harcın, 1.3 bar gibi düşük basınç altında enjeksiyonu yöntemiyle doldurularak onarılacaktır.

2. Orta genişlikte ve genişliği 8.24 mm. olan çatlaklar, paslanmaz çelik lamalarla dikildikten sonra yine duvarın özgün harcının kalitesi ile benzer özellikleri taşıyan yapma ya da hazır bir harcın 1.3 bar gibi düşük basınç altında enjeksiyon yöntemi ile doldurularak onarılacaktır. Çatlaklara 20 cm. aralıklarla yerleştirilmesi ön görülen dikiş elemanlarının boyları yerlerine göre 30.40 cm, gerekli olduğu bazı durumlarda daha uzun da seçilecekti.

3. Genişliği 40 mm. ve daha büyük çatlak oluşumlarının onarımlarında, ilk önce kısmi çökmelerin önlenmesi amacıyla gerekli destekleme elemanları düzenlenecek; daha sonra çatlak yanları çürütülerek çatlak onarımına hazır duruma getirilecekti. Yeterli genişliğe çıkarılmış çatlak, dokunun, özgün taş, tuğla ve özgün harç ile benzer özellikler taşıyan yapma ya da hazır bir harç ile yeniden örülecek; genişliği 24.40 mm. arasında olan çatlaklara, yukarıda açıklanan yöntemlerin hangisi ile müdahale edileceğine yerinde karar verilecekti.

Yapının tonozları ve duvarlarındaki tüm çatlak oluşumları yukarıda açıklanan yöntemler ile onarıldıktan sonra yapının ve özellikle tonozların güçlendirilmesi, gelecekte karşılaşılabileceği açılma zorlanmalarına karşı iki tanesi tonozlara dik doğrultuda; güney ve kuzey duvarı arasında; diğer dört tanesinin, doğu ve batı duvarına paralel doğrultuda paslanmaz çelik gergiler düzenlenmesi ön görülmüştür².

Gergi demirleri, iç ve dış duvarlarda flanşlar ile sabitlenmiştir. Flanşlar yuvarlak formda olup dış ve iç cephe duvarlarında gözükecektir.

1.2.1. Yapıda 2. Dönem Restitüsyonu Dikkate Alınarak Yapılması Tasarlanmış Olan Mimari Uygulamalar

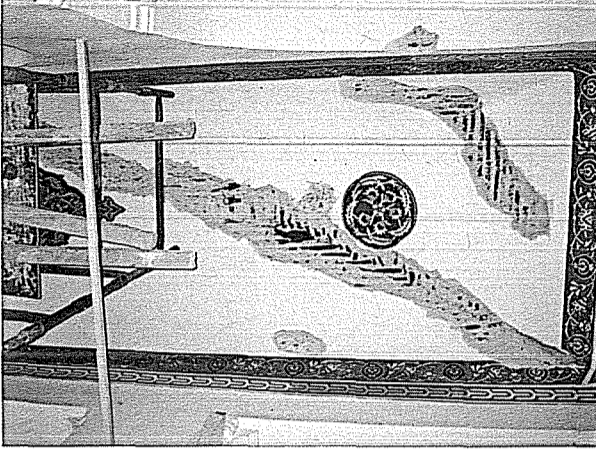
Yukarıda da açıklandığı üzere yapı mevcut durumu ile 20. Yüzyıl dönemini yansıtmaktadır. Çalışmalar ve araştırmalar sonucunda yapının ulaşılabilen en eski belgeleri 19. Yüzyıla ait olan verilerdir ve bu veriler doğrultusunda hazırlanan 2. Dönem restitüsyon projesi restorasyona ışık tutmuştur. Buna göre yakın dönemde yapılan son cemaat mahalli kaldırılmıştır (bkz. Restitüsyon projesi; Belge 1,6,7). Minarenin, fotoğraf belgesindeki oranlara göre kürsü kısmından itibaren yıkılıp, yeniden yapılması; kâgir sistemde yapılacak minarenin şerefe, petek ve külâh kısımları küfeki taşından imal edilmesi önerilmiştir. Cepheleerde sıva raspa yapılması, raspa sonucunda eldeki görsel belgeler doğrultusunda çıkacak izlere göre pencere formlarının düzenlenmesi; raspa sonucunda bir ize rastlanmaz ise restorasyon projesine göre onarım yapılması önerilmiştir. Ayrıca, dışarıya çıkan mihrap nişi kaldırılıp, duvar içinde yarım daire formunda yeni bir mihrap yapılması önerilmiştir. Çatı örtüsü, 19. Yüzyıl dönem özelliğine uygun olarak düşünüldüğünden, alaturka kiremit şeklinde yapılması önerilmiştir. Kadınlar mahfili pencere düzeni, restitüsyon projesi doğrultusunda restorasyona işlenmiş, bu bölümlerde uygulama sırasında raspa yapılması, onaylı proje dışında farklı bir ize rastlanırsa ilgili koruma kurulundan görüş alınması notu düşülmüştür. Avlu kotu, restitüsyon projesindeki gibi kabul edilmiştir. Uygulama sırasında kazı yapılması ve özgün kotun araştırılması; özgün kotun bulunamaması durumunda, restorasyon proje kotunun uygulanması kararlaştırılmıştır.

Projede, belgesi olan ve Alman Mavisinde görülen ahşap müstemilat kısmının rekonstrüksiyonunun yapılması önerilmiştir. Mevcuttaki trafo yapısının bu nedenle uygun bir alana taşınmasının zorunluluğu doğmuştur. Restitüsyon projesinde depo olarak önerilen yapının işlevi tam olarak çözümlenemediğinden, inşaatı önerilmemiştir. Camii gereksinimi doğrultusunda Alman Mavilerindeki lekeye göre abdestlik ve tuvalet kısımları kuzeydoğuya yerleştirilmiştir. Abdestlikler, üst kısımda; tuvaletler, bodrum katında çözümlenmiştir. Şadırvan ise mevcut durumu ile korunmuştur.

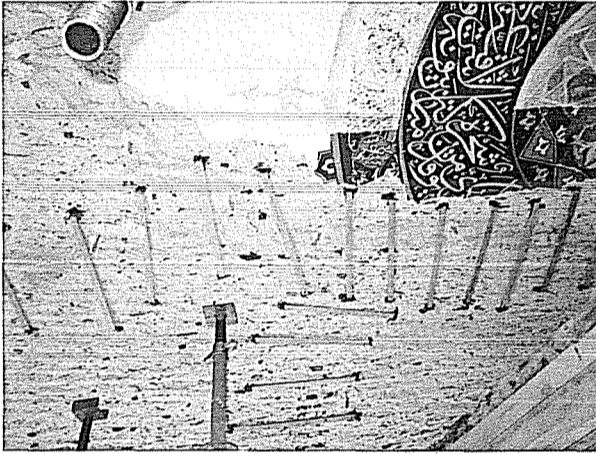
Yapıda kullanılacak ahşap malzemenin emprenye edilmesi ve fırınlanmasının yapılması istenmiştir.

1 İstanbul Teknik Üniversitesi Döner Sermaye İşletmeleri Yönetmeliği Uyarınca Mi.2011.159 No.lu Proje Kapsamında ; İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesinden Prof. Dr. Feridun ÇİLİ ve Prof. Dr. Oğuz Cem ÇELİK tarafından hazırlanan Taşıyıcı sistemler raporu.

2 İstanbul Teknik Üniversitesi Döner Sermaye İşletmeleri Yönetmeliği Uyarınca Mi.2011.159 No.lu Proje Kapsamında; İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesinden Prof. Dr. Feridun ÇİLİ ve Prof. Dr. Oğuz Cem ÇELİK tarafından hazırlanan Taşıyıcı sistemler raporu.

Fotoğraf 13. Restorasyon öncesinde yapıda gözle görülebilen çatlaklar.

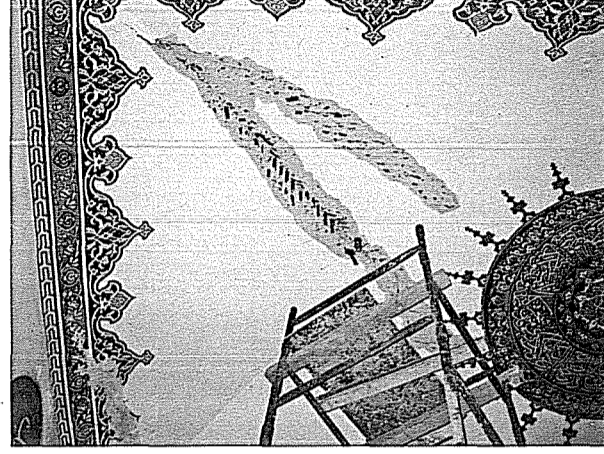
Fotoğraf 14. Restorasyon öncesinde yapıda gözle görülebilen çatlaklar.

Çatı arasına çalışma sürecinde girilememiş, bu nedenle uygulama sürecinde girilip karkasın sağlamlığı etüt edilmiştir. Kadınlar mahfili üst döşemesi mevcutta betonarme olup, özgün değildir. Kaldırılarak ahşap döşeme yapılması önerilmiştir.

2. ONARIM UYGULAMALARI

Demirören Holding'in sponsorluğunda, İstanbul Vakıflar 1.Bölge Müdürlüğü'nün kontrollüğünde, İstanbul II. Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurul tarafından 14.08.2012 tarih ve 2643 nolu karar ile onaylanan restorasyon projesine göre Cami restorasyon uygulaması işine, 20.04.2012 tarihinde başlanılmıştır. Uygulama sürecinde bilim kurulu oluşturulmuştur. Bilim kurulunda Prof. Dr. Oğuz Ceylan ile Prof. Dr. Feridun Çılı bulunmuştur.

Yapılan raspa sonucunda, hazırlanan restorasyon projesini destekleyen izler ortaya çıkmıştır. Yapıdaki izler ve eski fotoğraf belgelerinin örtüşmesi, yapılan projelendirmenin ve uygulamanın doğru olduğunu göstermiştir. Yapıdaki onarımların iki önemli ayağı olmuştur. Birincisi, yapıda yapılan güçlendirmeler; ikincisi ise, yapıdaki niteliksiz eklerin ayıklanmasıdır.

Fotoğraf 15. Tüm çatlaklara, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden alınan taşıyıcı sistem raporunda yapılması istenen onarım detaylarına göre müdahale edilmiştir.

2.1. Güçlendirme Çalışmaları

Yapıda, restorasyon öncesinde tespit edilen çatlaklara uygulama sürecinde İstanbul Teknik Üniversitesi Döner Sermaye İşletmeleri Yönetmeliği Uyarınca Mi.2011.159 No.lu Proje Kapsamında; İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesinden Prof. Dr. Feridun Çılı ve Prof. Dr. Oğuz Cem Çelik tarafından hazırlanan Taşıyıcı sistemler raporu doğrultusunda müdahale edilmiştir. Tüm müdahale uygulamaları ilgili koruma kurulunca onaylıdır.

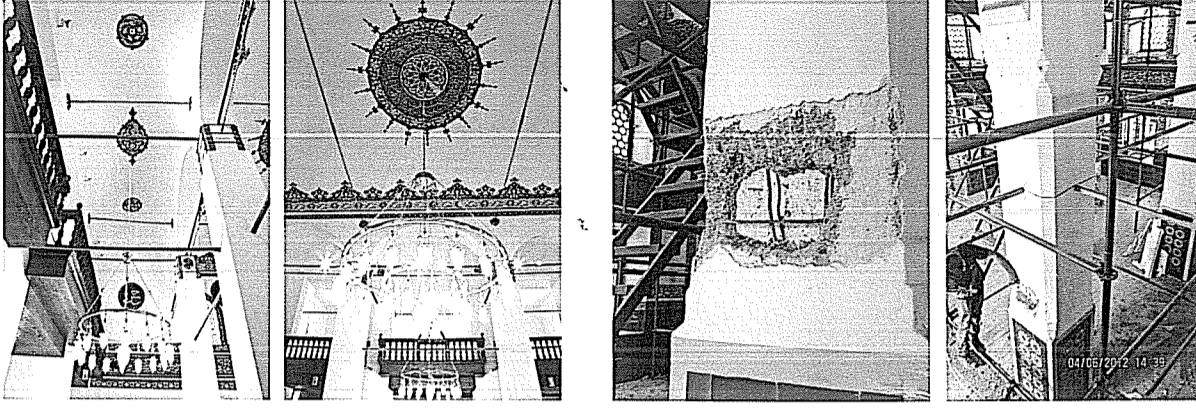
Restorasyondaki esas amaç, yapıdaki strüktürel bozulmaların mümkünse özgün yapım tekniğine göre, mümkün değilse restorasyonun yapıldığı döneme ait modern yapım malzemeleri ile onarılmasıdır. Cami restorasyonu, koruma ilkelerine göre yapılmıştır.

Ayrıca yine taşıyıcı sistem raporunda ön görülen, yapının rijitliğinin sağlanması için gergi sistemi yapılmıştır (Fotoğraf 16-19).

1939'da ve sonrasında yapılan tüm müdahalelerde ortalama 10 cm. kalınlığında çimento harçlı sıva ve demirli beton uygulaması yapıldığı tespit edilmiştir. Fotoğraflarda da görüldüğü gibi demirli beton olan kısımlar, üzerindeki Kütahya çini kaplamalar, 1939 yılı onarımda eklenen öğelerdir. Bu nedenle belgeleri ile ispatlanan kötü müdahaleler, ilgili

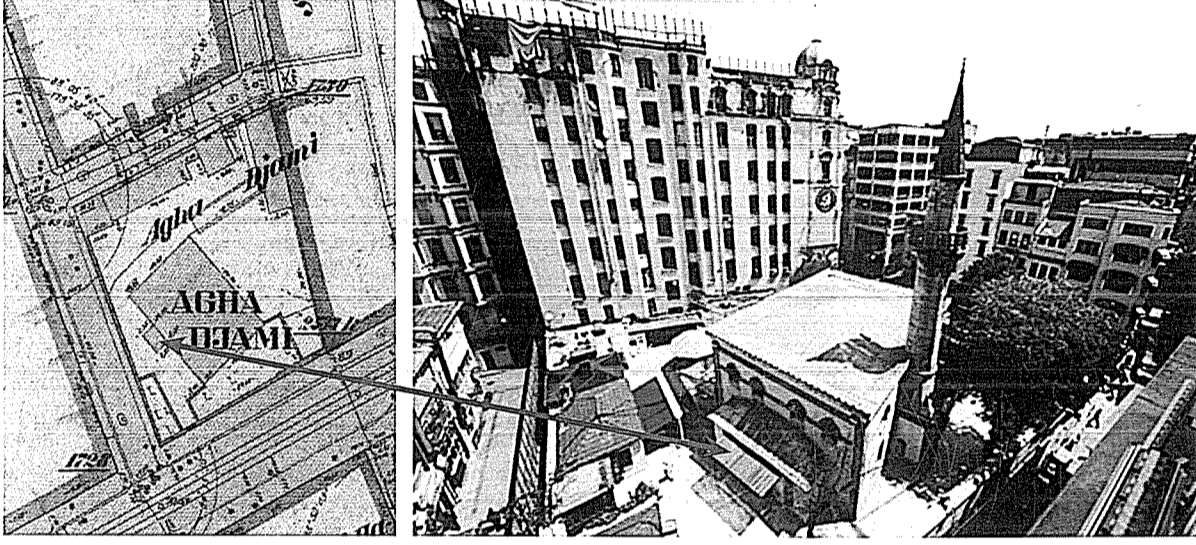

Fotoğraf 16. Harim içinde yapılan gergi elemanları.

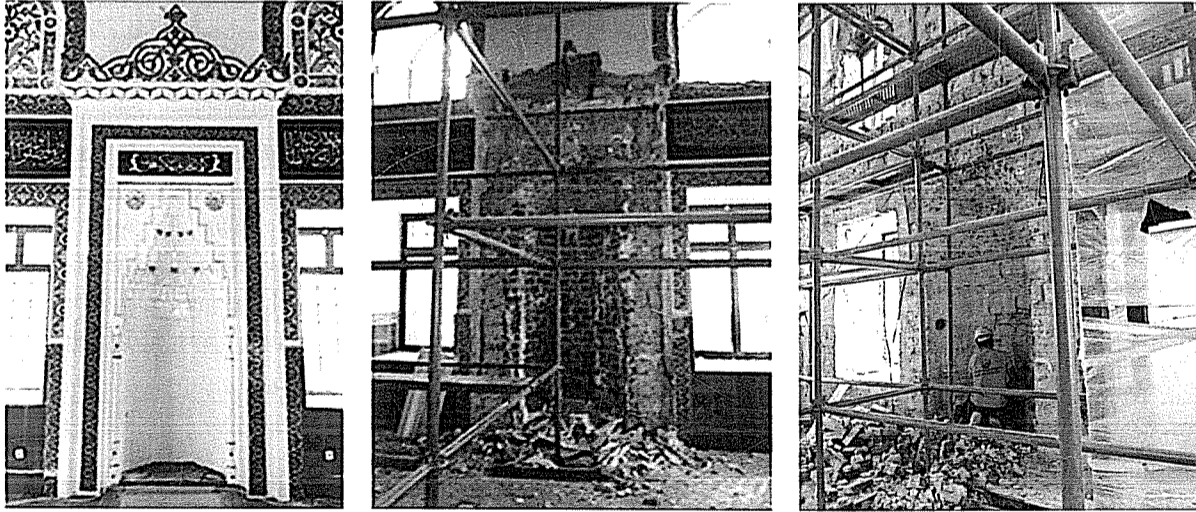

Fotoğraf 17-18. Restorasyon sonrası, camide yapılan güçlendirmeler.

Fotoğraf 19. Taşıyıcı sistemdeki çimento harçlı sıvalar.

Fotoğraf 20. Alman Mavilerinde ve 2012 yılına ait restorasyon öncesi fotoğrafta giriş kapısı saçağı

Fotoğraf 21. Restorasyon öncesi ve restorasyon sırasında mihrap nişi.

koruma kurulunca da onaylanan projeler doğrultusunda kaldırılmıştır. Bu bölümlerde kolonlar köşelerine yerleştirilen paslanmaz profillerle sarılmış, güçlendirilmiştir.

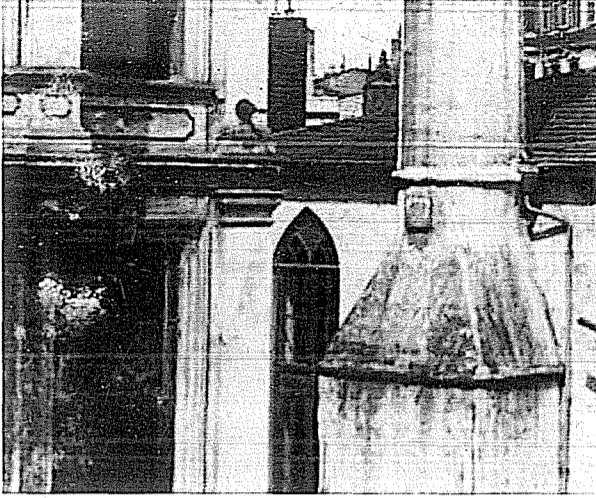
2.2. Niteliksiz Eklerin Kaldırılması

1914-1915 yıllarına ait Alman Mavileri haritasında ve 1939 yılı onarım öncesi eski fotoğraf belgelerinde, 1939 sonrasında yapıya yapılan müdahaleler de eklenen son

cemaat önündeki ek betonarme giriş kısmının olmadığı görülmektedir. Uygulamada bu bölüm kaldırılmıştır.

2.3. Diğer Uygulamalar

1939 yılındaki restorasyon öncesi çekilen, Encümen Arşivinden alınan eski fotoğrafta, mihrap nişinin çıkma yapmadığı görülmektedir (belge.2). Bu belgeler dışında, raspa işleminde harçların ve mukarnas tezyinatının çimento

Fotoğraf 22 a. 1938 yılı onarım öncesi çekilen fotoğrafta son cemaat penceresi görülmektedir.

harçlı siva ile yapılmış olması da bu belgeleri desteklemiştir. Raspa sonucunda, özgün mihrap yayı da ortaya çıkarılmıştır. Tüm bu belgeler doğrultusunda mihrap, özgün formuna uygun olarak restore edilmiştir.

Raspa sonucunda mihrap nişinin özgün ebadının çimento harçlı tuğla ile değiştirildiği, fotoğraf 19'da görüldüğü üzere tespit edilmiştir. Bilim kurulunun onayı ile restorasyon sırasında açığa çıkarılan özgün mihrap nişi olmayan bu dolgu kısım alındığında, alt kısımda taş ve tuğla örgülü özgün mihrap nişi duvarına ulaşılmış (Fotoğraf 21), bu belgeler ile onaylı restorasyon projesinin örtüşmesi üzerine mihrap nişi projesine uygun olarak onarılmıştır.

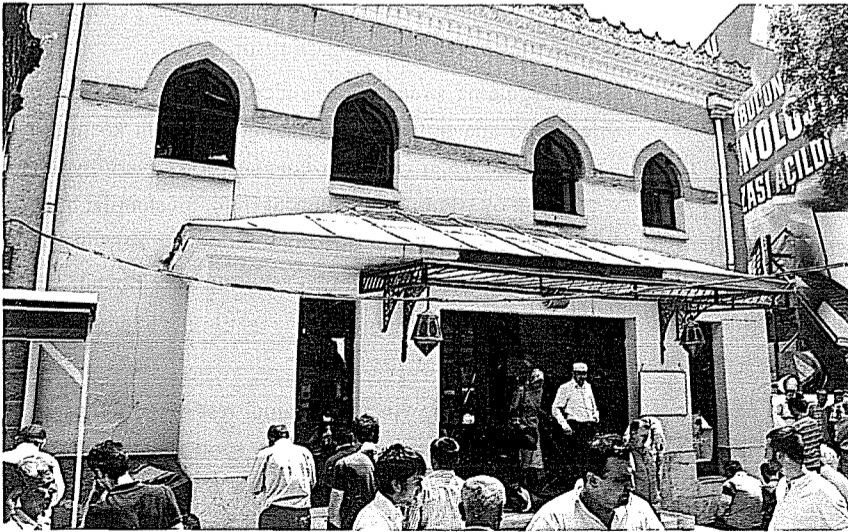
Uygulamada öncelikle, restorasyon projesine uygun olarak çimento harçlı sıvalar cami cephe duvarlarından itina ile alınmıştır. Raspa işlemi sonucunda 19. Yüzyıl (koruma kuruluna sunulan II. Dönem restitüsyon) restitüsyonunun doğru kararlar üzerine yapıldığı anlaşılmıştır. Buna uygun olarak hazırlanan restorasyon projesinin de bu kararlar doğrultusunda hazırlandığı anlaşılmıştır. Çünkü projelerde özellikle elimizdeki 1938 yılındaki onarım öncesine ait

Fotoğraf 22b. Uygulamada yapılan çimento harçlı siva raspaı Sonucunda, son cemaat yerinin özgün pencere ebatlarının 1938 yılındaki onarım ile değiştirildiği tespit edilmiştir.

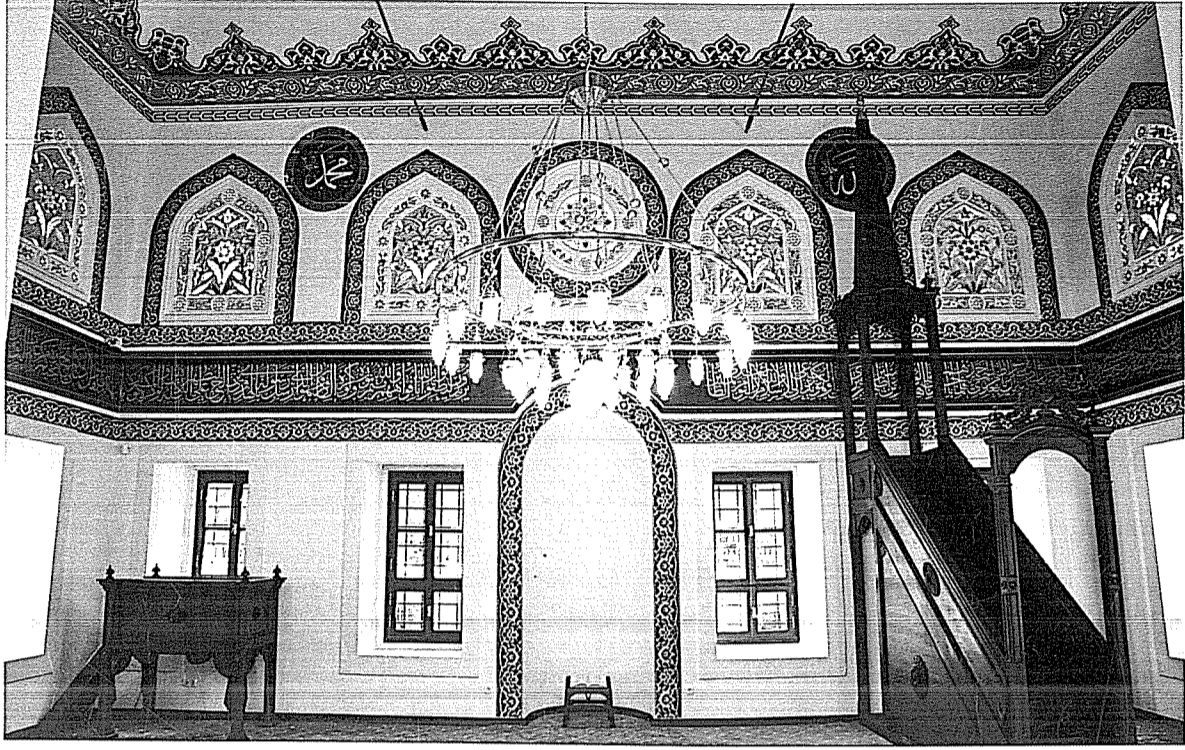
fotoğraflarda görülen son cemaat pencere düzeninin doğru olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 22a.22b.22c).

Restorasyon öncesi cami de bulunan minber, 1939 senesi sonrası yapılan ve özgün niteliği olmayan bir minberdi. Caminin 2. Dönem (19. Yüzyıl) restitüsyonuna göre onaylanan restorasyon projesinin de 19. Yüzyıl mimari dönem analizleri yapılarak, aynı dönemde yapılan Harem Defterdar Ağa Cami özgün minber detayı alınarak, hazırlanan minber projesi ilgili koruma kurulunca onaylanmıştır. Tüm bu veriler, dönem analizleri ve belgeler ışığında detaylandırılan minber, 1. Sınıf çamdan imal edilmiştir. Üzerindeki çiçek motifli rozetler ahşap olup, özel imalat ile yapılmıştır.

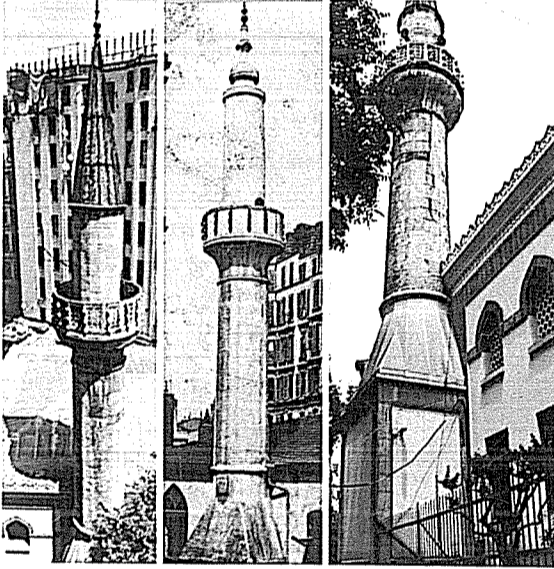

Fotoğraf 22c. Restorasyon öncesi kuzey cephesi, yandaki fotoğraf ise restorasyon sonrası belgelere ve izlere göre onarımı tamamlanan kuzey cephesi.

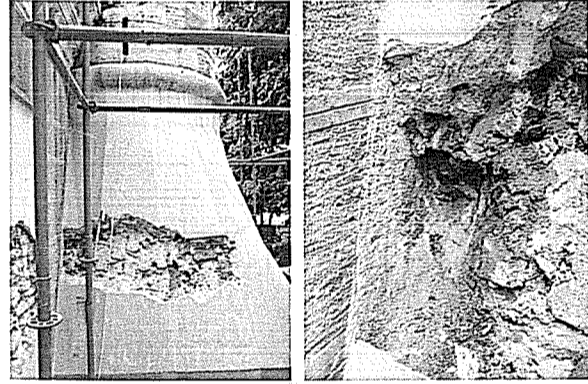
Fotoğraf 23. Restorasyon sonrasında mihrap, minber ve vaaz kürsüsü.

Fotoğraf 24a, 24b, 24c. Minarede geç dönemde yapılan değişiklikler yukarıdaki karşılaştırmalı fotoğraflarda gösterilmiştir. 1939 onarım öncesinde minare külah, petegi, kürsüsü farklı iken bambaşka bir mimariye çevrilmiştir. Minare 19. Yüzyıldaki durumuna göre restore edilmiştir.

Yapının minaresinin, petek, külah ve şerefe altı, 1939 senesi onarımında değiştirilmiştir. Bunu, onarım öncesinde Encümen Arşivlerinde bulunan eski fotoğraflardan belgelemektediriz (Fotoğraf 24a, 24b, 24c, 25a, 25b). Bu belgeler ışığında hazırlanan restorasyon projesi, ilgili koruma kurulunca onaylanmış ve bunların, eski görsel belgeye göre restorasyonu yapılmıştır.

Harim cephelerinde, zemin kot pencere etraflarının tuğla ile doldurulduğu, taş sövelerin alındığı tespit edilmiştir. Bu izler ile 1939 onarım öncesindeki eski fotoğraf belgeleri örtüşmektedir. Eski belgelerde de taş söve görülmektedir (Fotoğraf

Fotoğraf 25a, 25b. Yapılan raspalarda minare kürsüsünün, tuğla kırığı, çimento harcı ile dolgu yapılarak, formunun değiştirildiği görülmüştür.

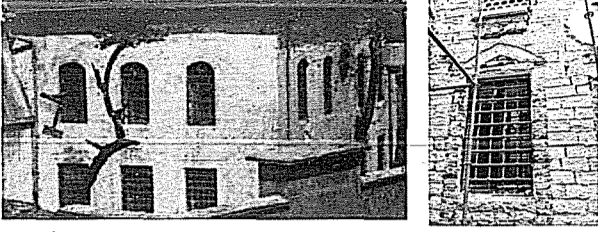
26). Restorasyon bu veriler ışığında gerçekleştirilmiştir.

Mihrap nişi üzerindeki gül pencere, restorasyon sırasında (1939 onarımında kapatılan pencere) açığa çıkarılmış ve özgününe uygun olarak onarılmıştır.

Uygulama sırasında avlu içerisinde, Beyoğlu' nu besleyen iki ana trafo kaldırılamadığından ilgili koruma kuruluna tekrardan çevre düzenleme projesi verilmiştir. Bu projenin onaylanması ile mevcut trafo, müstemilat binaları korunurken, bahçenin doğu bölümüne yer altı tuvaleti ve üst kısmına abdestlik bölümü yapılmıştır.

3. SONUÇ

Beyoğlu Hüseyin Ağa Camii restorasyon projesi ve uygulaması bilimsel çalışmalar sonucunda yapılmıştır. Restorasyon projesi öncesi, koruma ilkelerine uygun olarak yapının özgün durumunun tespit çalışmaları, sanat tarihi, mimarlık tarihi araştırmaları yapılmış, tüm arşivler

Fotograf 26. Raspa sonucunda taş sövelerin alınarak doldurulduğu tespit edilmiştir. Encümen arşivinden alınan 1939 yılı onarım öncesine ait fotoğrafta taş söveler görülmektedir.

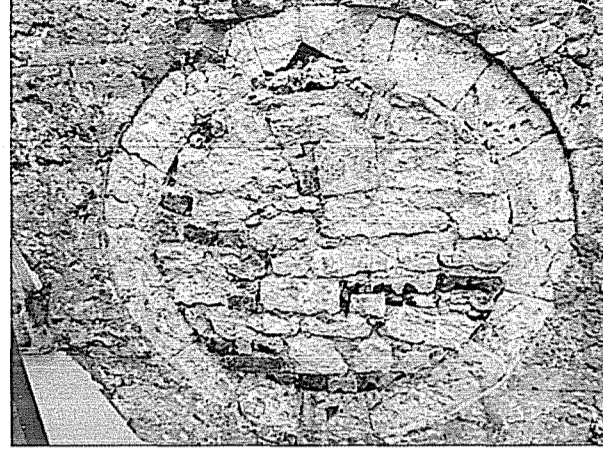
taranmıştır. Bu araştırmalar sonucunda yapının 3 dönemi olduğu tespit edilmiştir. En ayrıntılı veriler 2. Dönem (19. yüzyıl) ve 3. Dönemi olan 1939 ve sonrasına aittir.

Venedik Tüzüğü'nün 9. Maddesinde belirtildiği gibi, restorasyon varsayımlara, farazilere dayandırılmaz. Bu nedenle yapının 16. Yüzyıl dönemine ait bir veri, bilgi ve belge olmadığından yapının bu dönemine göre restorasyonunun yapılması bilimsel değildir. Yapının 1939 senesinde yapılan onarımlarındaki değişiklikler, eklentiler ise özgün malzeme ve mimari karakteri ile uyumadığından korunmamış, araştırma sürecinde tespit edilen eski görsel belgeler ve eski haritalardaki veriler ışığında yapı restorasyonu 19. Yüzyıla ait 2. Dönem restitüsyonuna uygun yapılmıştır. Proje aşamasında elde edilen veriler ile raspa sonucunda yapıdaki izlerinde örtüşmesi, yapılan restorasyonun doğruluğunu uygulama sırasında bir kez daha göstermiştir.

Venedik Tüzüğü'nde, sonradan yapılan eklentilerin nitelikli olması durumunda korunması madde 12'de yazmaktadır. Bu çerçevede mevcut kalem işleri itinalı olarak raspa edilmiş, en erken dönemin 1939 yılı olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında yeni kalem işi programı hazırlanmış ve ilgili koruma kurulunca onaylanmıştır. Kalem işlerinde mevcut hat yazısı estenpajları alınmış ve aynısı tekrar

Kaynakça

- Aslanapa, Oktay, 1983 *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul.
- Ayvansaraylı Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi, 2001 *Hadikatü'l Cevami*, Haz. Ahmed Nezh Galitekin, İstanbul.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, İ. Aydın Yüksel, 1953 *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul.
- Bayram, Sadi ve Kerim Erdoğan, 1978 *Vakıflar ve Vakıf Hizmetlerimiz*, Ankara.
- Cezar, Mustafa, 2002 *Osmanlı Başkenti İstanbul*, İstanbul.
- Ekın, Ahmet, 1992 *Karpostallarda İstanbul*, İstanbul.
- Eldem, Halil Edhem, 1934 *Nos Mosques de Stamboul*, İstanbul.
- Komisyon, 1993 *Fatih Camileri ve Diğer Tarihi Eserler*, İstanbul.
- Mazlum, Deniz, 2001 *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında 22 Mayıs 1766 İstanbul Depremi ve Ardından Gerçekleştirilen Yapı Onarımları*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Üstün, Ayşe, 2000 *Osmanlı Arşivindeki İstanbul Cami ve Türbelerinin Tamirleriyle İlgili Belgeler*, D.E.Ü. Sos.Bil.Ens. İsl. Tarihi ve San. Ana. Bil. Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Wiener, Wolfgang Müller, 2007 *İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası*, İstanbul.

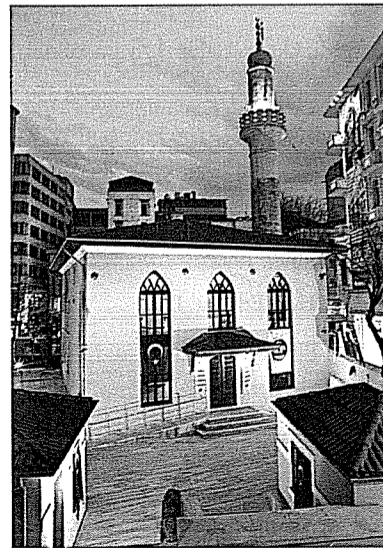
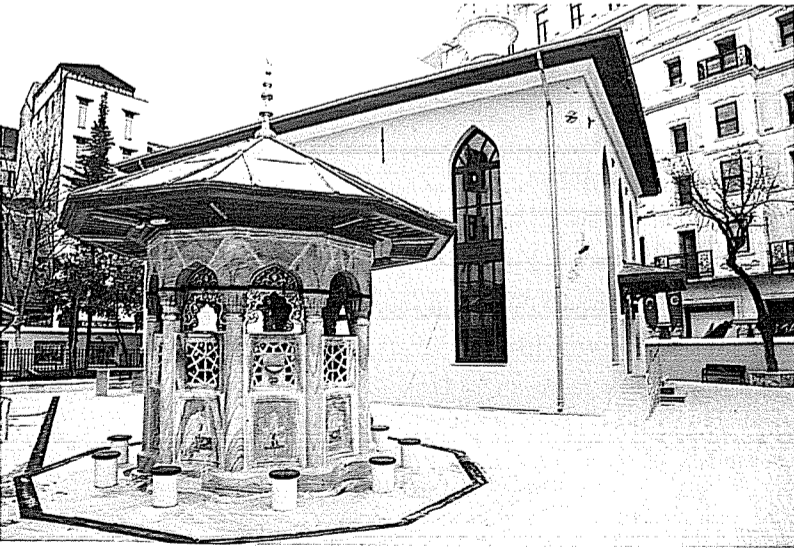
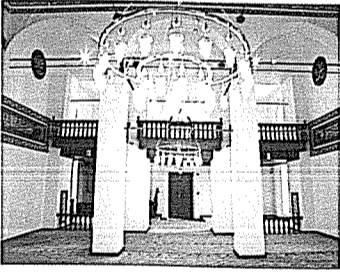
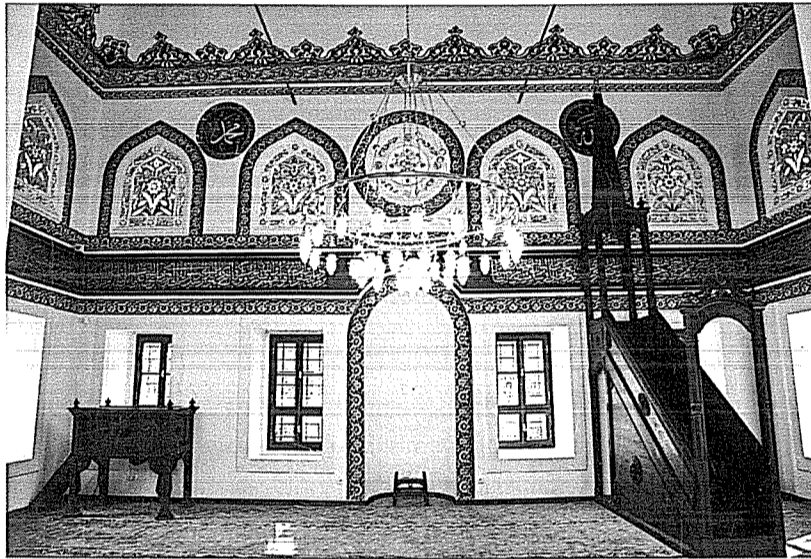
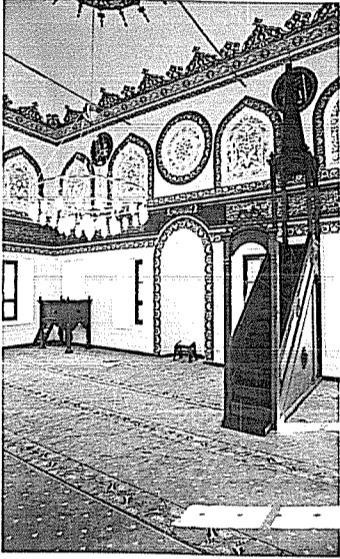
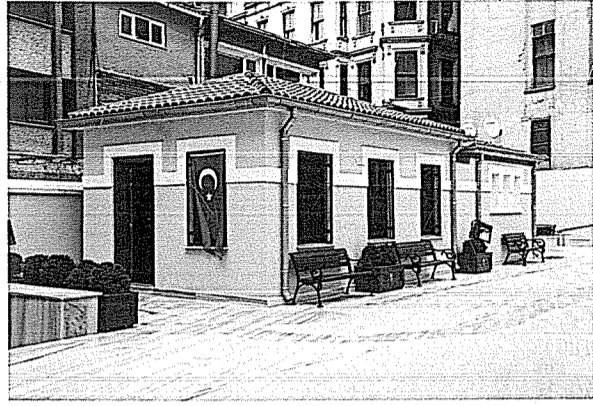

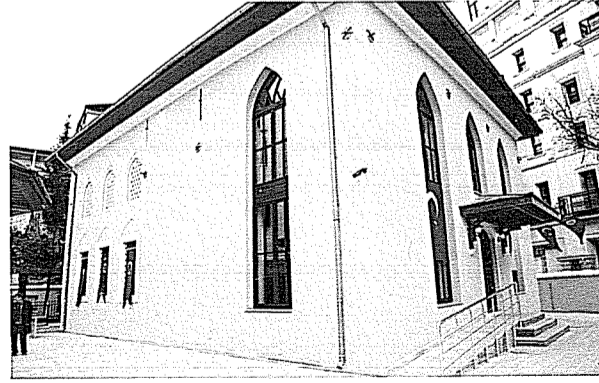
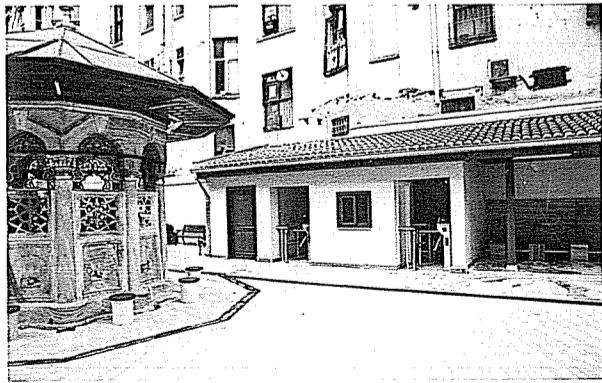
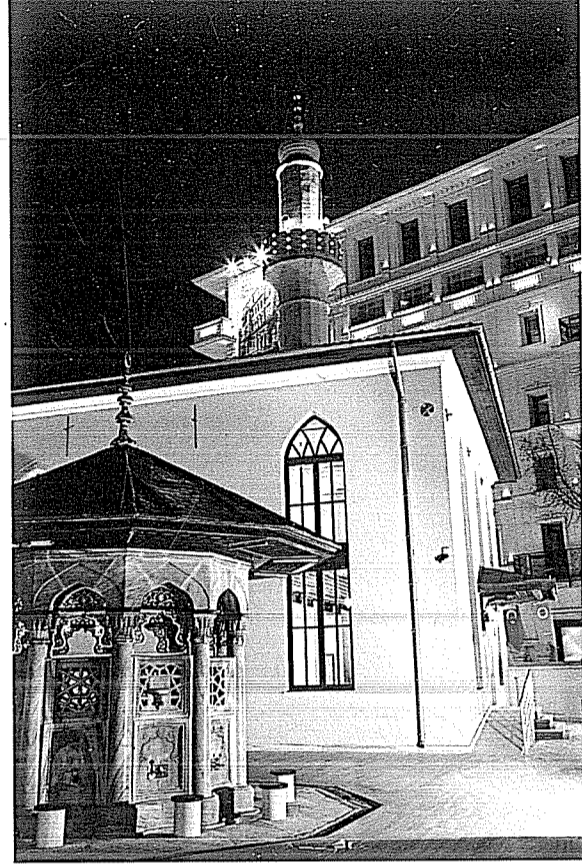
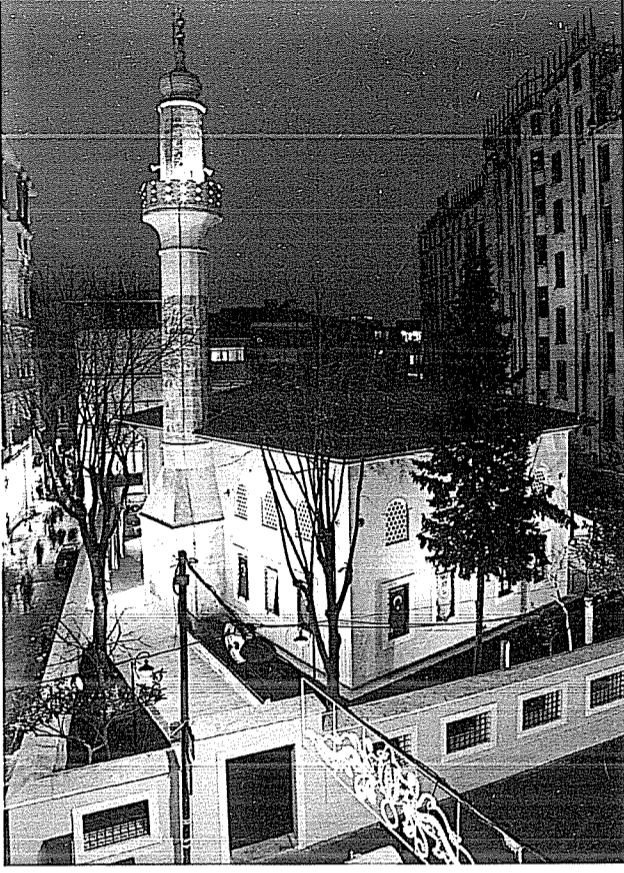
Fotograf 27. Restorasyon sırasında açığa çıkarılan gül pencere.

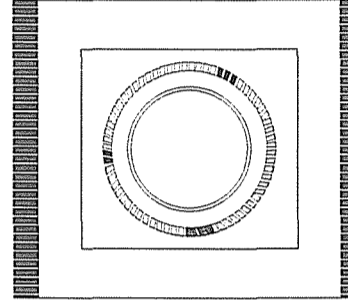
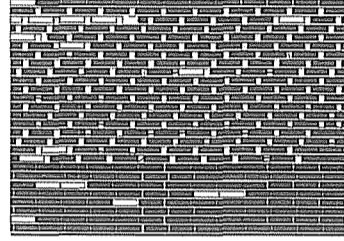
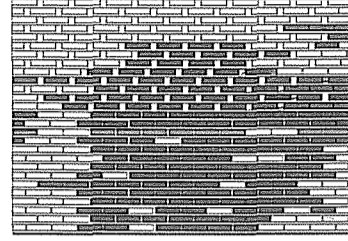
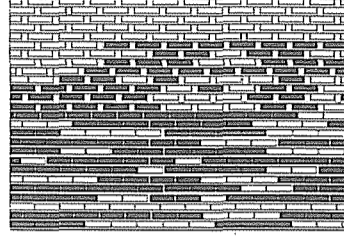
yapılmıştır. Camide bulunan hat yazısı, 1957 yılına aittir; ancak, hattın güzel olması korunması gerekliliğini beraberinde getirdiği için, korunmuştur. Aynı şekilde, üst kotta yer alan çini panolar da korunmuştur. Yapının zemin kotundaki çiniler ise Kütahya çinisi olup, bunlar yapı mimarisi ile uyumsuzluk sergilemekteydi. Uygulama sırasında çimento harçlı sıvalar iç cephelerden alındığında pencere etrafında özgün taş söve yerleri tespit edilmiştir. Bu tespitler mevcut olan çinilerin özgün olmadığını gösteren önemli bir belgedir. Taş söveler uygulama ile özgün şekline göre yapılmıştır.

Uygulama sırasında kullanılan tüm malzemeler özgün malzeme özelliklerine uygun olarak 1. Sınıf kalite ile yapılmış; tüm çalışmalar, imalatlar ve uygulamalar Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü kontrollüğü, Bilimsel Kurulun kontrollüğü ve Koruma Kurulunun Onayladığı proje doğrultusunda yapılmış olup, doğru veriler ışığında yapılan restorasyon ile caminin gelecek kuşaklara doğru bir uygulama ile aktarılması sağlanmıştır.

RESTORASYON SONRASINA AİT FOTOĞRAFLAR

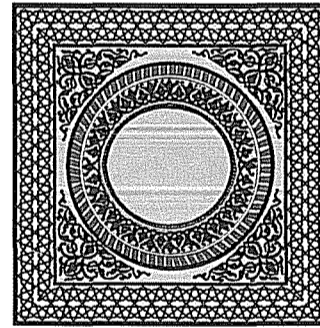
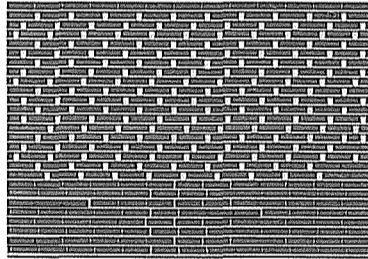
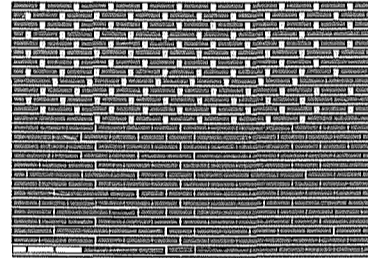
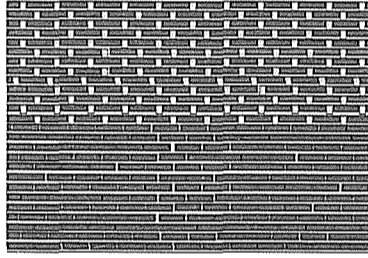

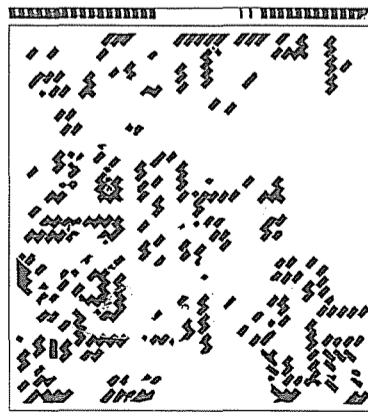

	turkuaz çini
	tuğla
	bisküvi
	çini ve tuğla dökülmesi

SIVAS ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE
KUZEY MİNARE KAİDE
DÖKÜMANTASYON PROJESİ

SIVAS ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE
KUZEY MİNARE KAİDE
RESTORASYON PROJESİ

	turkuaz çini
	tuğla
	mor çini
	çini bisküvi
	çini ve tuğla dökülmesi

SIVAS ÇİFTE MİNARELİ MEDRESE
GÜNEY MİNARE YAZI
DÖKÜMANTASYON PROJESİ